

การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาส
ทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4
USING LOCAL WISDOM IN THE LEARNING MANAGEMENT OF TEACHERS IN
SCHOOLS TO EXPAND OPPORTUNITIES UNDER THE OFFICE OF UBON
RATCHATHANI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA 4

อักษรสาสตร์ ทองคำบุตร^{*1}

Aksornsart Thongcomeboot^{*1}

¹หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

¹Master of Education program, Department of Educational Administration Ubon Ratchathani Rajabhat University

^{*}Corresponding author's e-mail: asksornn@gmail.com^{*1}

Received: January 6, 2024

Revised: February 4, 2024

Accepted: February 7, 2024

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา 2) เปรียบเทียบสภาพการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน และ 3) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูผู้สอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 จำนวน 225 คน ได้มาด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่ายและกำหนดสัดส่วน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่น .91 และแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง 2) การเปรียบเทียบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาส จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน โดยรวมมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน 3) การส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มี 5 แนวทาง คือ 1) ด้านเกษตรกรรม ควรจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน เพื่อนำไปต่อยอดใช้ในชีวิตจริงได้ 2) ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ควรเชิญปราชญ์ชาวบ้านที่มี

ความรู้ความสามารถเฉพาะด้านมาให้ความรู้และแนะแนวเส้นทางการประกอบอาชีพให้กับนักเรียน 3) ด้านการแพทย์แผนไทย ควรใช้สิ่งใกล้ตัวของนักเรียนและเชิญปราชญ์ชาวบ้านด้านการแพทย์แผนไทยมาให้ความรู้เพิ่มเติม 4) ด้านศิลปกรรม ควรจัดการเรียนรู้โดยศึกษาจากวัฒนธรรมความเป็นมาของชุมชน 5) ด้านภาษาและวรรณกรรม ควรจัดการเรียนรู้โดยอาศัยจุดเด่นของแต่ละชุมชนหรือเชิญปราชญ์ชาวบ้านที่มีความเชี่ยวชาญด้านนี้มาให้ความรู้

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น; การจัดการเรียนรู้; โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

Abstract

The purposes of this research were to: 1) study using local wisdom in the teaching of teachers; 2) compare using local wisdom in the teaching of teachers as classified by sex, education, and working experience; and 3) study guidelines for using local wisdom in the teaching of teachers in schools to expand opportunities under the office of Ubon Ratchathani primary educational service area. 4. The sample in the research were teachers in schools to expand opportunities, 225 people under the office of Ubon Ratchathani Primary Educational Service Area 4, selected by simple random sampling and proportional method. The research instruments consisted of a five-rating scale questionnaire with a confidence value of .91 and an interview form. Statistics used in data analysis were percentage, mean, standard deviation, t-test, and content analysis. The research findings were as follows: 1) The overall use of local wisdom in the teaching of teachers in schools to expand opportunities was at a medium level. 2) A comparison of using local wisdom in the teaching of teachers in schools to expand opportunities as classified by sex, education, and working experience showed that there were overall no differences of opinion. 3) Promoting the use of local wisdom in learning by teachers in expanding educational opportunities were five approaches: for example 1) In agriculture, learning management should be appropriate to the community environment; 2) Industry and handicrafts should invite local sages with specific knowledge to impart knowledge and guide career paths for students; 3) Thai traditional medicine should use things close to students and invite local scholars on Thai traditional medicine to give additional knowledge; 4) Arts and learning management should be provided by the study culture of the community and 5) In language and literature, learning management should be organized using the strengths of each community or by inviting local sages with expertise in this area to share their knowledge.

Keywords: local wisdom; learning management; school expands educational opportunity

ความสำคัญของปัญหาการวิจัย

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของโลกที่รวดเร็วได้ส่งผลกระทบต่อทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์ การเมือง และการศึกษาของทุกประเทศ การทำให้บุคคลมีคุณภาพและมีศักยภาพเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต้องอาศัยกระบวนการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งการศึกษาจะช่วยสร้างความรู้ ความคิด ทักษะ และเจตคติให้ได้รู้จักตนเอง รู้จักชีวิต เข้าใจสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่ เพื่อนำความรู้และความเข้าใจมาใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม สิ่งแวดล้อม และท้องถิ่นของตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580 เป็นแผนการพัฒนาประเทศที่กำหนดกรอบและแนวทางการพัฒนาให้หน่วยงานของรัฐทุกภาคส่วนต้องทำตาม เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ประเทศไทยที่ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 65 กำหนดให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกัน และเพื่อให้เกิดพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว เพื่อความสุขของคนไทยทุกคน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560, หน้า 1-4)

การดำเนินชีวิตของคนจำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง การเรียนรู้จึงเกิดขึ้นได้ตลอดทุกที่ ทุกเวลา และต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิตตั้งแต่ปฐมวัยจนกระทั่งตาย เริ่มจากการเรียนรู้จากครอบครัว ชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ โรงเรียน สถาบันการศึกษา แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ กว้างไกล ครอบคลุมสถานศึกษาในสังคมไทยและสังคมโลก สอดคล้องกับอานันท์ ปันยารชุน (2541, หน้า 14) ที่กล่าวไว้ว่า ปัจจุบันโลกกำลังอยู่ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารซึ่งโยงใยมนุษย์ให้มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับเทคโนโลยี ขณะเดียวกันก็มีอันตรายต่าง ๆ มากมาย ที่สำคัญผลกระทบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณีของมนุษย์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่สูญหายไปด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีใช้เฉพาะงานศิลปหัตถกรรมโบราณเท่านั้น แต่ยังหมายถึงวัฒนธรรมประเพณีที่มีค่าอันสูงสุด ตลอดจนประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตสืบเนื่องมาตั้งแต่บรรพบุรุษ อีกทั้งหมายรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้นแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนา แก้ปัญหาเป็นทั้งสติปัญญาและองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ซึ่งกระบวนการกลั่นกรองทางปัญญาเพื่อให้เกิดภูมิปัญญาที่มั่นคงควรส่งเสริมศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์โดยนำเอาภูมิปัญญาแต่ละท้องถิ่นมาประยุกต์ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาของนักเรียนในสถานศึกษาของไทย ลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบโรงเรียน มี 3 ลักษณะ คือ 1) คน 2) แนวคิดชาวบ้าน และ 3) ผลงานชาวบ้าน การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนสามารถดำเนินการได้ 2 วิธี คือ 1) การเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน และ 2) การนำนักเรียนไปยังแหล่งเรียนรู้หรือสถานประกอบการของภูมิปัญญาท้องถิ่น (นิชานันท์ ตันสุริยา, 2558, หน้า 64) ดังนั้น ถ้าหากโรงเรียนมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้อาจมีผลดีต่อนักเรียน ซึ่งผู้เรียนจะได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง เกิดประสบการณ์ตรง ความสนุกสนาน และมีเจตคติที่ดีต่อชุมชนและกระบวนการเรียนรู้ เห็นคุณค่าของแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเกิดความรักในท้องถิ่นและความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งที่มีคุณค่าในท้องถิ่นตนเอง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 มีพื้นที่ความรับผิดชอบ ประกอบไปด้วย 4 อำเภอ คือ อำเภวารินชำราบ อำเภอสำโรง อำเภอสว่างวีระวงศ์ และอำเภอนาเยีย คนส่วนใหญ่มีความเชื่อว่ายิ่งได้รับการศึกษาสูงมากขึ้นบุตรหลานของตนก็ยิ่งมีความก้าวหน้าในชีวิต ประสบความสำเร็จในการทำงานที่ดี แต่ปัจจุบันผู้ที่สำเร็จการศึกษาจำนวนมากยังไม่มีความก้าวหน้าและยังเพิ่มจำนวนมากขึ้น ปัญหาทางการศึกษาที่เป็นอยู่ในขณะนี้เนื่องมาจากความคลาดเคลื่อนของกระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้ที่คนส่วนใหญ่คาดหวังให้การศึกษาช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยให้ดีขึ้น ดังนั้นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานีเขต 4 จึงผลักดันการใช้นวัตกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่สามารถนำไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ เช่น การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาบรรจุในหลักสูตรสถานศึกษา เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักท้องถิ่นและเพื่อปลูกฝังให้มีความรักและผูกพันกับท้องถิ่นของตนเอง และมีประสบการณ์ตรงกับชีวิต สภาพท้องถิ่น สังคม และสิ่งแวดล้อมที่แท้จริง เนื่องจากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่มีบทบาทในชีวิตประจำวันมากขึ้น ส่งผลให้นักเรียนเข้าสู่กระแสสังคมที่ทันสมัยมากขึ้นและให้ความสนใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นลดน้อยลง จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 เพื่อเป็นแนวทางการกำหนดนโยบายในการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักท้องถิ่นที่ใกล้ชิดกับตนเองและปลูกฝังให้มีความรักและผูกพันกับท้องถิ่นของตนเอง อีกทั้งมุ่งให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจ และสังคมท้องถิ่น รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างรู้คุณค่า และเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ที่เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน
3. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4

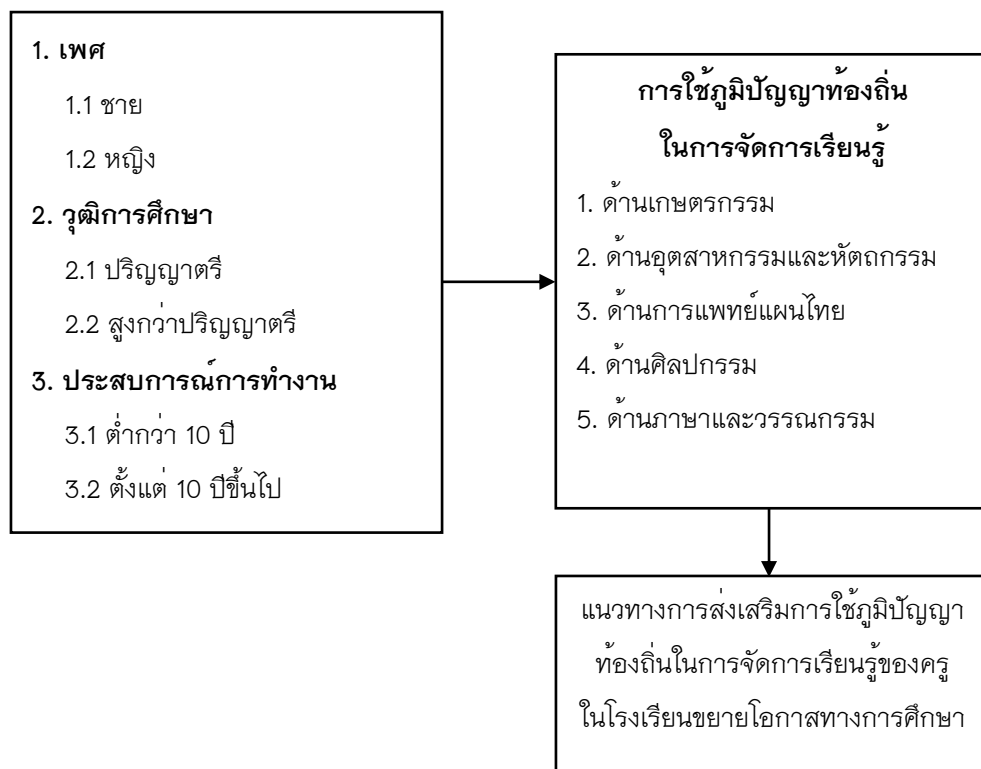
การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

สังคมไทยมีความเชื่อว่ายิ่งได้รับการศึกษาสูงมากขึ้นบุตรหลานของตนก็ยิ่งมีความก้าวหน้าในชีวิตและประสบความสำเร็จในการทำงานที่ดี แต่ปัญหาทางการศึกษาที่เป็นอยู่ในขณะนี้เนื่องมาจากความคลาดเคลื่อนของกระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้ที่คนส่วนใหญ่คาดหวังให้การศึกษาช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยให้ดีขึ้น ครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาจึงควรผลักดันการใช้นวัตกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความรู้และ

ทักษะที่สามารถนำไปประกอบอาชีพเพื่อดูแลตนเองได้ ซึ่งในปัจจุบันเทคโนโลยีมีผลต่อการใช้ชีวิตของมนุษย์ ดังที่ อานันท์ ปันยารชุน (2541, หน้า 14) กล่าวว่าปัจจุบันโลกกำลังอยู่ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มนุษย์จึงมีความใกล้ชิดสนิทสนมกับเทคโนโลยีมากขึ้น ส่งผลกระทบให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมประเพณีของมนุษย์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญาสูญหายไป แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ เป็นการมุ่งเน้นให้มีการนำแหล่งความรู้ที่เรียนจากแหล่งวิทยาการท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนรู้และสามารถจัดการศึกษาได้สอดคล้องกับสภาพการดำเนินชีวิตภายในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534, หน้า 52) ซึ่งต้องคำนึงถึงสภาพท้องถิ่นเป็นหลัก เพื่อปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ความต้องการของผู้เรียน และจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยและระดับความสามารถของผู้เรียนท้องถิ่น ผู้วิจัยได้สำรวจการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่เริ่มเลือนหายไป อีกทั้งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 มีการผลักดันการใช้นวัตกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่สามารถนำไปประกอบอาชีพเพื่อดูแลตนเองได้ จึงได้ศึกษาประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นและแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและผู้เรียน จากแนวคิดทฤษฎี และทัศนะของนักวิชาการหลายท่าน และนำมาสังเคราะห์เพื่อกำหนดองค์ประกอบที่เป็นกรอบแนวคิดการวิจัยครั้งนี้ และเป็นแนวทางการส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างเหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปได้ 5 ด้าน คือ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านศิลปกรรม และด้านภาษาและวรรณกรรม

กรอบแนวคิดของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดจากนักวิชาการและนักการศึกษาที่เกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2535) มาลินี สวesdaขาว (2538), อังกุล สมคะเนย์ (2535) ทรงจิต พูลลาภ (2544) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547) กระทรวงศึกษาธิการ (2551) สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (2551) หนึ่งฤทัย ไชยเดช (2554) และกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (2557) โดยผู้วิจัยนำมาบูรณาการกำหนดเป็นกรอบแนวคิดสำหรับวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 5 ด้าน ซึ่งมีรายละเอียดปรากฏดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูผู้สอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 32 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 544 คน
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูผู้สอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 จำนวน 225 คน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่ายและกำหนดสัดส่วนโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie & Morgan (1970)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ได้แก่ เพศ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 โดยมีข้อคำถามครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใน

การจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและ
หัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านศิลปกรรม และด้านภาษาและวรรณกรรม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบ
มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของ Likert (Likert' Rating Scale) (บุญชม ศรีสะอาด, 2556, หน้า 120-
121) มีจำนวน 36 ข้อ ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใน
การจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
อุบลราชธานี เขต 4

2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

2.1 ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการส่งเสริมการใช้
ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 เพื่อนำมาวิเคราะห์และใช้เป็นกรอบในการสร้างแบบสอบถามและ
แบบสัมภาษณ์

2.2 สร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ตามกรอบแนวคิดให้ครอบคลุมนิยามศัพท์เฉพาะ แล้วเสนอ
ต่อคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบและแนะนำปรับปรุงแก้ไข

2.3 สร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ฉบับร่างเพื่อศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา และคำถามเชิงลึกสำหรับทรงคนของครูผู้สอนที่มี
ต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

2.4 ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของคณะกรรมการที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์

2.5 นำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ที่แก้ไขปรับปรุงแล้วเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพ
ของเครื่องมือ ความถูกต้อง การใช้ถ้อยคำและความเหมาะสมของภาษา ด้วยเทคนิคการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง
IOC โดยคณะผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน พิจารณา

2.6 นำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขและจัดพิมพ์
เป็นแบบสอบถามและนำไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 คน เพื่อวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น โดยหา
ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (α) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .91

2.7 จัดพิมพ์เอกสารฉบับจริงเพื่อนำไปเก็บข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. ผู้วิจัยขอหนังสือส่งจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี เพื่อขอความอนุเคราะห์
ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวอย่างในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี
เขต 4

2. ผู้วิจัยนำหนังสือขอความร่วมมือเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองไปยังสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย เพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและนัดหมายเพื่อขอรับแบบสอบถามคืนภายในเวลาที่กำหนด

3. การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเดินทางไปเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยการนัดหมายกับผู้บริหาร สถานศึกษาและครูผู้สอนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย และดำเนินการสัมภาษณ์ ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบ สัมภาษณ์เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล คำนวณค่าสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ดังนี้

1) ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการแจกแจง ความถี่และหาค่าร้อยละ จากนั้นนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

2) ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยาย โอกาสทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 ที่เป็นมาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามรายชื่อในแต่ละด้านและรวมทุกด้าน แล้วนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์เพื่อใช้ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ย (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, หน้า 121) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ระดับน้อยที่สุด

การวิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาส ทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา และ ประสบการณ์การทำงาน โดยใช้การทดสอบที (t-test) และทดสอบเอฟ (F-test)

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา อุบลราชธานี เขต 4

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการแจกแจงความถี่ การหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน วิเคราะห์เปรียบเทียบแนวทางการส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียน ขยายโอกาสทางการศึกษา จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) และทดสอบค่าเอฟ (F-test) ส่วนวิเคราะห์บรรยายข้อมูล ปัญหา และแนวทางการพัฒนาในแต่ละด้านใช้ การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 ตามวัตถุประสงค์สรุปได้ดังนี้

ตามวัตถุประสงค์ 1 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีผลการวิเคราะห์และสรุปได้ดังนี้

ตาราง 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 จำแนกเป็นรายด้านและโดยรวมทุกด้าน

ที่	การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครู ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านเกษตรกรรม	3.88	.22	มาก
2	ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม	3.48	.26	ปานกลาง
3	ด้านการแพทย์แผนไทย	2.71	.33	ปานกลาง
4	ด้านศิลปกรรม	3.32	.25	ปานกลาง
5	ด้านภาษาและวรรณกรรม	3.04	.29	ปานกลาง
	ภาพรวม	3.31	.13	ปานกลาง

จากตาราง 1 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 ทั้ง 5 ด้าน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.31$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านเกษตรกรรม ($\bar{X} = 3.88$) รองลงมา คือ ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ($\bar{X} = 3.48$) ด้านศิลปกรรม ($\bar{X} = 3.32$) และด้านภาษาและวรรณกรรม ($\bar{X} = 3.04$) ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการแพทย์แผนไทย ($\bar{X} = 2.71$)

ตามวัตถุประสงค์ 2 การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 จำแนกตามตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ตามวัตถุประสงค์ 3 แนวทางการส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 สรุปได้ดังนี้

1. ด้านเกษตรกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเกษตรกรรมถูกหลอมรวมเป็นวิถีชีวิตปัจจุบันของคนในชุมชนอยู่แล้ว เกษตรกรรมจึงควรถูกบรรจุอยู่ในวิชาเรียน โดยมีการยึดโยงเข้ากับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงถูกสอดแทรกเข้าในการเรียนการสอนไปโดยปริยาย
2. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาคควรจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรมเข้ามาโดยอาศัยปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเป็นจุดเด่นของแต่ละโรงเรียนที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ที่เป็นจุดศูนย์กลางของชุมชน มีผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรมอยู่เป็นจำนวนมาก
3. ด้านการแพทย์แผนไทย ครูส่วนใหญ่มองว่าการแพทย์แผนไทยเป็นทักษะความรู้เฉพาะทาง จึงไม่ได้จัดการเรียนรู้ลงลึกในทางเนื้อหา มาก ซึ่งโรงเรียนส่วนใหญ่จะไม่นำเรื่องนี้มาจัดการเรียนรู้ โรงเรียนควรนำเรื่องการแพทย์แผนไทยใกล้ตัวเข้ามาจัดเรียนรู้ในบางแขนง เช่น สมุนไพรใกล้ตัว การปฐมพยาบาลเบื้องต้น เป็นต้น
4. ด้านศิลปกรรม ครูส่วนใหญ่จัดการเรียนรู้ผ่านงานศิลปะในชุมชน บางชุมชนในวัดเป็นสถานที่ให้ความรู้ บางชุมชนใช้ศิลปะเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น โรงเรียนจึงควรจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงและยังต่อยอดสู่การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์อีกด้วย
5. ด้านภาษาและวรรณกรรม โรงเรียนควรใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรมมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมนันทนาการเป็นส่วนใหญ่ มีบางโรงเรียนที่มีการฝึกฝนอย่างจริงจัง โดยการทำวงดนตรีโปงลาง เพื่อสร้างอาชีพ และอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาของท้องถิ่น

การอภิปรายผล

จากการสรุปผลการวิจัยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านเกษตรกรรม รองลงมา คือ ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านศิลปกรรม และด้านภาษาและวรรณกรรม ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการแพทย์แผนไทย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากครูเข้าใจถึงความแตกต่างของพื้นที่ตั้งของโรงเรียนและบริบทของชุมชน ซึ่งคนส่วนใหญ่ในชุมชนมีอาชีพเกษตรกร ครูจึงจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับอาชีพของคนในชุมชน อีกทั้งคนในพื้นที่ดังกล่าวยังมีความสามารถด้านศิลปหัตถกรรมและการถนอมอาหารต่าง ๆ เพื่อเพิ่มรายได้ของครอบครัวด้วย และความสามารถด้านศิลปกรรมยังเชื่อมโยงถึงความเป็นมาของชุมชนในอดีตชุมชน มีอิทธิพลต่อรูปแบบของศิลปกรรมในวัด สามารถสะท้อนภาพของชุมชนได้ บ่งบอกถึงช่วงเวลาที่มีการตั้งถิ่นฐาน คติความเชื่อ ตลอดจนเชื้อสายและภูมิสำเนาเดิมของชุมชนนั้น ปัจจุบันนี้สภาพสังคมและการคมนาคมทำให้การเคลื่อนย้ายผู้คนและศิลปกรรมระหว่างท้องถิ่นเป็นไปอย่างคล่องตัว จึงทำให้ชุมชนจากภายนอกเข้ามามีบทบาทในการสร้างศิลปกรรมภายในวัดมากขึ้น และรูปแบบของศิลปกรรม

มีความคล้ายคลึงกันทุกท้องถิ่น นอกเหนือจากชุมชนใกล้เคียงแล้วยังมีปัจจัยอื่นที่มีผลต่อการกำหนดรูปแบบงานศิลปกรรมที่สำคัญ เช่น ผู้สร้างวัด พระสงฆ์ ช่างเส้นทางคมนาคม เป็นต้น ส่วนด้านภาษาและวรรณกรรม ผู้คนในท้องถิ่นส่วนใหญ่ใช้เพื่อความบันเทิง แต่ละชุมชนจะแสดงออกมาในรูปแบบของวงดนตรีพื้นบ้าน หรือนิทานปรัมปรา หากจะจัดการเรียนรู้นั้นครูในโรงเรียนมักจะอาศัยความร่วมมือจากปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับพื้นที่นั้น ๆ เพราะบางโรงเรียนมีครูเข้ามาปฏิบัติงานในพื้นที่เป็นเวลายังไม่นาน จึงไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญมากพอ ส่วนลำดับสุดท้าย คือด้านการแพทย์แผนไทย ครูในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 มองว่าเป็นความรู้เฉพาะทาง จึงไม่ได้จัดการเรียนรู้อย่างจริงจังถึงเนื้อหาเชิงลึก ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงการใช้สมุนไพรในชุมชนเบื้องต้นประกอบกับวิชาสุขศึกษา เพื่อให้นักเรียนสามารถนำสมุนไพรในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ได้ สอดคล้องกับรินทร์ ลีกระโทก (2557, หน้า 81) ศึกษาเรื่องแนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพจากภูมิปัญญาชาวบ้านในศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรท้องถิ่น การศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพจากภูมิปัญญาชาวบ้านในศตวรรษที่ 21 มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการจัดการต่อชีวิตและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาไทย สอดคล้องกับดวงจันทร์ แก้วกพาน และคณะ (2562, หน้า 406-409) ศึกษาเรื่องการออกแบบการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ลงมือปฏิบัติจริง เกิดการเรียนรู้จากการนำภูมิปัญญาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนระดมสมองเชื่อมโยงความรู้วิทยาศาสตร์กับภูมิปัญญาท้องถิ่นและสามารถอธิบายหลักการทางวิทยาศาสตร์และสามารถวางแผน ออกแบบ และดำเนินการตามกระบวนการที่วางแผนไว้ มีทักษะการแก้ปัญหาอยู่ในระดับดีและมีความคิดสร้างสรรค์อยู่ในระดับดีมาก

2. เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน

2.1 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 จำแนกตามเพศ โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้ตอบแบบสอบถามมีการปฏิบัติหน้าที่หลักที่เหมือนกันจึงอาจมีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกัน แต่การปฏิบัติงานของผู้ตอบแบบสอบถามต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และเจตนารมณ์ของการศึกษาแห่งชาติ สอดคล้องกับสกุลพร หศิภาพร (2559, หน้า 104) ศึกษาเรื่อง สภาพและแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่างเป็นหัวหน้าสถานศึกษา ครูวิชาการ และครูผู้สอนวิชาสังคม เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่าการสนับสนุนการนำเนื้อหาการนำแหล่งความรู้ หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในภาพรวมในระดับปานกลาง โดยวัดและพระสงฆ์ถือเป็นปราชญ์ที่ใกล้ชิดกับชุมชน และโรงเรียนมากที่สุด ปัญหาที่พบ คือ เจ้าของภูมิปัญญาบางคนขาดทักษะในการถ่ายทอด คนในท้องถิ่นไม่ให้ความร่วมมือ โรงเรียนขาดการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน

2.2 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 จำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้ตอบแบบสอบถามที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีและปริญญาตรีได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถในรูปแบบที่ใกล้เคียงกัน หรือปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนเหมือนกัน สอดคล้องกับอัมพร จันทรวงศ์ (2555, หน้า 542-544) ศึกษาเรื่องสภาพปัญหาและความต้องการการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 31-41 ปี ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี มีประสบการณ์ทำงาน 6-10 ปี การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนด้านคติ ความเชื่อ ด้านศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่น และด้านแนวทางปฏิบัติหรือเทคโนโลยีชาวบ้าน ครูส่วนใหญ่มีเหตุผลในการเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเอกลักษณ์ที่ควรอนุรักษ์และถ่ายทอดให้คนรุ่นหลัง ด้านเตรียมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของครูผู้สอน ซึ่งเตรียมโดยการสำรวจแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นส่วนมาก ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนใช้การบรรยายการศึกษาออกสถานที่ การฝึกปฏิบัติ และการเชิญวิทยากรท้องถิ่นตามความเหมาะสม ด้านการประเมินการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นครูส่วนมากประเมินความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก ปัญหาและอุปสรรคที่พบในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน คือ การขาดการวางแผนในการเรียนการสอน และขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านความต้องการสนับสนุนใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ประสบผลสำเร็จ ครูผู้สอนมีความต้องการส่งเสริมให้บุคลากรทางการศึกษาเรียนรู้จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น และหลังจากที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่าง ๆ แล้วผู้เรียนได้นำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

2.3 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความแตกต่างของประสบการณ์การทำงานของแต่ละบุคคล บางคนมีประสบการณ์การทำงานมาก แต่ประสบการณ์การทำงานในพื้นที่นั้น ๆ อาจจะน้อย หรือบางคนมีประสบการณ์การทำงานน้อยแต่เป็นคนในพื้นที่จึงมีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นมากกว่าคนที่มีความประสบการณ์การทำงานมาก แต่ไม่ใช่คนในพื้นที่ สอดคล้องกับศุทธา จักคาม (2555, หน้า 280-284) ศึกษาเรื่องความต้องการและสภาพปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า หัวหน้าสถานการศึกษาให้ครูผู้สอนนำความรู้และประสบการณ์จากบ้านมาสอดแทรกในการสอน และมีการเชิญวิทยากรในท้องถิ่นมาร่วมวางแผนกับครูผู้สอนเพื่อสร้างหลักสูตรที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมกับเข้าอบรมและส่งเสริมให้จัดสื่อการเรียนการสอน ความต้องการของครูผู้สอนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในโรงเรียนมีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งครูผู้สอนต้องการที่จะสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่นและเชิญเจ้าของภูมิปัญญาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ สภาพปัญหาของครูผู้สอนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการเรียนรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งครูผู้สอนยังขาดเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้และหน่วยงานที่รับผิดชอบไม่ให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่

3. ผลการศึกษาแนวทางการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 สรุปได้ 5 แนวทางที่สำคัญ คือ

- 1) ด้านเกษตรกรรม ครูควรจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยเริ่มต้นจากการเรียนรู้พื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่ เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมแล้วนำมาประยุกต์กับการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ การจัดการเรียนรู้นั้นควรจัดการเรียนรู้แบบให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงเพื่อฝึกกล้ามเนื้อ และทักษะทางด้านเกษตรกรรม จะได้นำไปต่อยอดในการสร้างอาชีพหรือลดรายจ่ายในครัวเรือนได้
- 2) ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ครูบางคนไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในศาสตร์นี้ แต่เนื่องจากโรงเรียนตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนมีความโดดเด่นของการประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน ดังนั้นครูจึงควรใช้ประโยชน์จากส่วนนี้ คือ การเชิญปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านเข้ามาให้ความรู้แก่นักเรียน อีกทั้งยังเป็นการแนะแนวเส้นทางประกอบอาชีพให้กับนักเรียนไปในตัวด้วย
- 3) ด้านการแพทย์แผนไทย ถือเป็นศาสตร์เฉพาะทาง ดังนั้นจึงไม่แปลกที่ครูในโรงเรียนจะไม่มีความรู้ความเข้าใจในศาสตร์นี้มากนัก จึงควรหาเรื่องใกล้ตัวของนักเรียนมาจัดการเรียนรู้ เช่น การใช้สมุนไพรในชุมชน การปฐมพยาบาลเบื้องต้น เพื่อใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีในชุมชนให้เกิดมูลค่าและสร้างรายได้ในอนาคต หากครูไม่สามารถจัดการเรียนรู้ได้ สามารถขอความร่วมมือจากปราชญ์ชาวบ้านด้านการแพทย์แผนไทยเข้ามาให้ช่วยให้ความรู้แก่นักเรียนได้อีกทางหนึ่ง
- 4) ด้านศิลปกรรม ครูควรจัดการเรียนรู้โดยศึกษาจากวัฒนธรรมความเป็นมาของชุมชนนั้น ๆ เพื่ออนุรักษ์และสืบสานไว้เป็นมรดกจากรุ่นสู่รุ่นต่อไป ซึ่งศิลปกรรมของแต่ละชุมชนจะมีความโดดเด่นที่แตกต่างกัน เนื่องจากได้รับอิทธิพลมาจากคนละพื้นที่ ดังนั้นครูจึงควรที่จะให้ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ของชุมชนแก่นักเรียนก่อน จากนั้นจึงจัดการเรียนรู้โดยอาศัยผลงานศิลปกรรมภายในชุมชน เช่น กำแพงวัด ภาพวาด หรือลวดลายต่าง ๆ บนผลิตภัณฑ์ขึ้นชื่อของชุมชน เป็นต้น
- 5) ด้านภาษาและวรรณกรรม ชุมชนส่วนใหญ่ใช้ภูมิปัญญาด้านนี้ในการสร้างความบันเทิง แต่ละชุมชนจึงมีการแสดงออกที่แตกต่างกัน บางชุมชนมีวงดนตรีพื้นบ้าน บางชุมชนมีเรื่องเล่าของชุมชนในรูปแบบของนิทานปรัมปรา ครูจึงควรจัดการเรียนรู้โดยอาศัยจุดเด่นของแต่ละชุมชนเข้ามาช่วยในการให้ความรู้แก่นักเรียนหรือมีการเชิญปราชญ์ชาวบ้านที่มีความเชี่ยวชาญด้านนี้เข้ามาช่วยจัดการเรียนรู้ด้วย จะทำให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง และเป็นการต่อยอดทักษะวิชาชีพในอนาคตต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับดารุณี เดชยศดี (2562, หน้า 221) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะชีวิต และอาชีพของผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดกลุ่มการศึกษาท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า การส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะอาชีพให้สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจของผู้เรียน และบริบทของท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ด้านทักษะชีวิตและอาชีพได้เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนและท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับนุรโณณี ดือรามะ และณัฐณี โมพันธ์ (2560, หน้า 88-89) ศึกษาวิจัยเรื่องผลของการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และผู้บริหารให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ในทุกด้าน โดยกำหนดเนื้อหาเพิ่มเติมในหลักสูตรสถานศึกษาและเชิญวิทยากรที่มีความถนัดเฉพาะด้านมา

ให้ความรู้ และสอดคล้องกับสำเนา หมีนแจ่ม (2558, หน้า 129-133) ศึกษาเรื่องการพัฒนาครูในการสร้างฐานข้อมูล แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า ครูทุกคนมีความรู้ ความเข้าใจในการสร้างฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ ฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้ และนักเรียนมีร้อยละคะแนนความก้าวหน้าของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นทุกชั้นเรียน สำหรับความคิดเห็นของนักเรียน พบว่า นักเรียนมีความสุข สนุกสนานที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจนเกิดความรู้ ความเข้าใจ ความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าในวัฒนธรรม ประเพณี แหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาทางการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 ผู้วิจัยเกิดองค์ความรู้ใหม่ในการส่งเสริมการใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ดังนี้

1. ด้านเกษตรกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเกษตรกรรมถูกหลอมรวมเป็นวิถีชีวิตปัจจุบันของคนในชุมชน อยู่แล้ว เกษตรกรรมจึงควรถูกบรรจุอยู่ในวิชาเรียน โดยมีการยึดโยงเข้ากับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้นภูมิปัญญา ท้องถิ่นจึงถูกสอดแทรกเข้าในการเรียนการสอนไปโดยปริยาย

2. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาควรจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรมเข้ามาโดยอาศัยปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเป็นจุดเด่นของแต่ละ โรงเรียนที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ที่เป็นจุดศูนย์กลางของชุมชน มีผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม อยู่เป็นจำนวนมาก

3. ด้านการแพทย์แผนไทย ครูส่วนใหญ่มองว่าการแพทย์แผนไทยเป็นทักษะความรู้เฉพาะทาง จึงไม่ได้จัดการเรียนรู้ลงลึกในทางเนื้อหา มาก ซึ่งโรงเรียนส่วนใหญ่จะไม่นำเรื่องนี้มาจัดการเรียนรู้ โรงเรียนควรนำ เรื่องการแพทย์แผนไทยใกล้ตัวเข้ามาจัดเรียนรู้ในบางแขนง เช่น สมุนไพรใกล้ตัว การปฐมพยาบาลเบื้องต้น เป็นต้น

4. ด้านศิลปกรรม ครูส่วนใหญ่จัดการเรียนรู้ผ่านงานศิลปะในชุมชน บางชุมชนในวัดเป็นสถานที่ ให้ความรู้ บางชุมชนใช้ศิลปะเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น โรงเรียนจึงควรจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนได้เรียนรู้ จากประสบการณ์จริงและยังต่อยอดสู่การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์อีกด้วย

5. ด้านภาษาและวรรณกรรม โรงเรียนควรใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรมมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมนันทนาการ เป็นส่วนใหญ่ มีบางโรงเรียนที่มีการฝึกฝนอย่างจริงจัง โดยการทำ วงดนตรีโปงลาง เพื่อสร้างอาชีพ และอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาของท้องถิ่น

โดยสรุป แนวทางการส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาส ทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 มี 5 ด้านที่สำคัญ คือ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านศิลปกรรม และด้านภาษาและ วรรณกรรม ซึ่งโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ จึงทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละท้องถิ่นเลือนหายไป ผู้เรียนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเอง

ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นบางประเภทสามารถนำไปต่อยอดประกอบอาชีพได้ ดังนั้นจึงควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นทุกด้านเข้าไปใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อเพิ่มโอกาสในการสร้างอาชีพให้กับผู้เรียนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการสรุปและอภิปรายผลการวิจัยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 โรงเรียนควรสนับสนุนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ โดยเฉพาะด้านการแพทย์แผนไทย ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่าการนำมาใช้จัดการเรียนรู้น้อยที่สุด ครูผู้สอนหรือผู้ที่รับผิดชอบควรศึกษาและจัดทำรายละเอียดข้อมูลในการจัดทำ โดยมีขั้นตอนที่สำคัญ คือ ศึกษาหลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลาง จัดทำข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนนั้น ๆ และสอดคล้องกับเนื้อหาสาระมาให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามขั้นตอนกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้

1.2 โรงเรียนควรเชิญปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เฉพาะทางด้านภูมิปัญญาต่าง ๆ มาร่วมจัดการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น เช่น ด้านการแพทย์แผนไทย และด้านภาษาและวรรณกรรม เนื่องจากครูผู้สอนหรือผู้ที่รับผิดชอบยังมีความรู้ไม่เพียงพอในการถ่ายทอดสู่นักเรียนในแต่ละโรงเรียน

1.3 โรงเรียนควรส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรให้ดียิ่งขึ้นต่อไป เนื่องจากการเกษตรเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย และเป็นกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทในชุมชนของผู้เรียน เพื่อสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพของผู้เรียนในอนาคต

1.4 โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาควรส่งเสริมให้ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลายพื้นที่ เพื่อนำมาพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนและชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อทางการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาการเรียนรู้อย่างสอดคล้องกับบริบทของชุมชน

2.2 ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาทางการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 ที่หลากหลายยิ่งขึ้น เพื่อเป็นนวัตกรรมในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ: ศรีเมืองการพิมพ์.
- กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. (2557). แผนปฏิบัติการ 4 ปี (พ.ศ. 2557-2560) กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. สืบค้น 29 สิงหาคม 2565 จาก https://www.dla.go.th/upload/ebook/column/2013/10/2089_5390.pdf
- ดารุณี เดชยศดี. (2562). การพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพของผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดกลุ่มการศึกษาท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ดวงจันทร์ แก้วกพาน, จันทรจิรา ไพบูลย์นารถพย, รุ่งไพลิน ฤทธิ์นา และชิลพัชร์ ชูทอง. (2562). การออกแบบการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and arts)*, 12(3), 397-413.
- ทรงจิต พูลลาภ. (2544). รายงานการศึกษาสำรวจศักยภาพและสถานภาพของภูมิปัญญาไทยเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏพระนคร.
- นรินทร์ ลีกระโทก. (2557). รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแบบมีส่วนร่วมกับองค์กรในชุมชน เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย.
- นิชานันท์ ดันสุริยา. (2558). การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3. การค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- นุรไอนี ดือรามะ และณัฐินี โมพันธ์. (2560). ผลของการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. *วารสาร AL-NUR บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี*, 12(22), 77-91.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- มาลินี สวดยคำขาว. (2538). การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุทธา จักคาม. (2555). บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารภูมิปัญญาท้องถิ่นตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยรังสิต.

- สกุลพร หคิภาพร. (2559). การสร้างรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (2551). สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ 21 เรื่องที่ 1 ภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4. (2565). ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4. สืบค้น 21 มีนาคม 2565 จาก <https://drive.google.com/file/d/1Vn2ZaeMMHcA02mv4ig4bzJIU73yjpQJe/view>.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. สืบค้น 25 ตุลาคม 2565 จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2535). ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเชิงประเด็นงานวิจัยสำรวจสมรรถภาพทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2547). รายงานการประชุมความคิด เรื่อง รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยด้านต่าง ๆ. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำเนา หมิ่นแจ่ม. (2558). รายงานการวิจัย เรื่องการพัฒนาครูในการสร้างฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนการสอน. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- หนึ่งฤทัย ไชยเดช. (2554). การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เยาวชนด้วยกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาของกลุ่มสตรีผู้นำชุมชนกรณีศึกษา หมู่บ้านหัวทุ่ง ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อังกูล สมคะเนย์. (2535). สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัมพร จันทรางกูร. (2555). บทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยรังสิต.
- อานันท์ ปันยารชุน. (2541). “ผู้นำ” คือผู้ที่คนอื่นอยากตาม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มติชน.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.